

Nestbouw en broedperiode bij de Fitis

Ernst Oosterveld

Voor het houtsingelgebied van het Zuidelijk Westerkwartier is een Fluiters in april een tamelijk bijzondere verschijning, ook al is het de tijd van de voorjaars trek. Dus toen ik op 25 april achter het huis de onmiskenbare ratel hoorde, wou ik toch even zien of het wel echt klopte. En ja hoor, de Fluiters zat in een hoog opgaande singel met vrij oude eiken, esdoorn en es met een ijle struiklaag met esdoorn en braamstruweel daaronder. Toen ik dat mooie gele vogeltje zo een tijdje had zitten observeren, viel mijn oog na verloop van tijd op een Fitis die in diezelfde onderbegroeiing steeds heen en weer scharrelde naar dezelfde plaats. Daarbij had hij/zij vaak een strootje in de snavel: het vogeltje was bezig met het bouwen van een nest. Gedurende anderhalf uur - ongeveer van 12.45 tot 14.15 uur - heb ik het gebeuren op een afstand van ongeveer 20 meter met een 10x40 kijker zitten bestuderen.

Nestplaats en nestbouw

Het nest bleek op de grond te zitten in het zeer flauwe talud van een droge sloot die aan de voet van de singel lag. Het zat verscholen in lang, droog, overjarig gras onder een laag en ijle braamstruweel. Op het moment van bouwen was dit nog lang niet gesloten, maar dertien dagen later was dit wel het geval.

Het nest bestond uit een holletje in oud gras van ongeveer 20 centimeter hoog met een opening van circa vier centimeter op het noordwesten. Meestal zit de opening aan de kant vanwaar het broedende vrouwtje zoveel mogelijk een vrij uitzicht heeft over de omgeving (Texeira 1979, Cramp 1992). Dit was hier in het geheel niet het geval: het nest zat diep in het braamstruweel met de opening in de rich-

ting van de singel. Het beestje was bezig het te voeren en gebruikte daarvoor strootjes, veertjes van andere vogels, verse stukjes breedbladig gras en plukken mos uit de kruidlaag. Het materiaal haalde het binnen een omgeving van vier meter van het nest.

Gedrag

Tijdens de bezigheden gaf het beestje geen geluid. Ondertussen zat er in de boom erboven steeds een Fitis te zingen. Toen deze een paar keer door middel van een snelle 'langsvlucht' contact had gemaakt met het nestbouwende beestje, werd duidelijk dat dat een vrouwtje was dat een paarband had met het zingende mannetje in de boom erboven. Meneer deed niet mee aan het nestje bouwen maar scharrelde, regelmatig zijn deuntje fluitend, wat rond in de boomkroon. Gedurende de observatie was hij nooit verder weg dan ongeveer tien meter, maar kwam ook nooit dichterbij het nest dan een meter of drie. Wel maakte hij drie keer actief contact met het vrouwtje door middel van genoemde snelle 'langsvlucht' over een lengte van zeker vijf meter, waarbij de ontmoeting gepaard ging met enig wederzijds gefladder.

Van haar kant bevestigde het vrouwtje de paarband door het vertonen van bedelgedrag. Daarbij zat ze gedurende enkele minuten met enigszins afhangende en lichtelijk trillende vleugels en de kop iets opgericht tussen de schouders getrokken stil op een tak. Dit bedelgedrag is opvallend algemeen onder zangvogels. Ze was daarbij in de richting van het mannetje gekeerd, maar deze reageerde niet zichtbaar. Een keer kwam hij in actie toen een andere, kennelijk ongewenste Fitis zich in zijn boomkroon

waagde. Na een jacht van misschien een seconde was de indringer verdreven.

Het vrouwtje scharrelde voortdurend rond in de buurt van het nest, maar de frequentie waarmee ze materiaal aansleepte was zeer wisselend. Wel gebruikte ze steeds dezelfde route, dat wil zeggen, ze gebruikte steeds dezelfde twee takjes op enige decimeters van de nestopening als tussenstation. Deze leken als uitkijkpost te dienen om te zien of de kust veilig genoeg was om naar het nest te gaan.

Toen ik een keer naar de plaats toeliep om de precieze locatie vast te stellen, bleef het vrouwtje op niet meer dan anderhalve meter enigszins onrustig in de struik rondwippen. Daarbij gaf ze het bekende contact-alarm 'hui-et'-roepje.

Het waargenomen gedrag is in overeenstemming met wat er uit de literatuur bekend is (Cramp 1992).

Eileg- en broedperiode (met een droevig slot)

Op 8 mei (dertien dagen later) lagen er zeven prachtig witte eitjes met zacht oranjebruine vlekken van ongeveer een centimeter lang in het nestje. Het ouderbeestje fladderde er vanaf toen ik kwam kijken en hipte weer alarmerend door de aangrenzende struik. Het aantal eieren is aan de hoge kant: het gemiddelde in Nederland is 6,5 (Cramp 1992).

Bij de volgende inspectie op 17 mei (22 dagen later) was het nest echter leeg, op een aantal eischalen en -schilvers en een ei na. Aan de resten was te zien dat de eieren wel uit waren gekomen: er lagen veel kleine schilvers op de bodem en de resterende eierschalen waren van binnen bekleed met een dik vlies. Het ene ei was vermoedelijk onbevruucht. Aangezien het gemiddeld 13 dagen duurt voordat jonge Fitissen in West-Europa vliegvlug zijn en het nest verlaten (Cramp 1992), betekent dat dat de nestjongen moeten zijn gepredeerd. Vermoedelijk is dit vlak na het uitkomen gebeurd,

want de eischalen lagen nog in het nest, terwijl ze er gewoonlijk uit worden verwijderd (Cramp 1992). En aangezien Westeuropese Fitissen gemiddeld dertien dagen broeden en een ei per dag leggen (Cramp 1992), is dit beestje uiterlijk 28 april begonnen met de eileg en op 4 mei met broeden. Dit betekent dat ze uiterlijk 27 april het nest klaar moet hebben gehad (1-3 dagen voor het eerste ei, Cramp 1992). Dit stemt overeen met de toestand van het nest zoals ik die op 25 april aantrof.

Het betreft hier een vroeg broedgeval want de meeste Fitissen broeden in de tweede helft van mei (Van Dijk en Van Os, 1982; Van der Ploeg e.a. 1979). Dit vroege broeden zal misschien samenhangen met het zeer zachte weer van het voorjaar van 1992.

Wellicht deden de Fitissen een hernieuwde poging. Vier dagen na het jammerlijk verlies zat ter plekke nog 'vrolijk' een Fitis te zingen, dus aan het mannetje zal het niet gelegen hebben.

Overigens had de Fluiter een dag later al andere oorden opgezocht.

Literatuur

- Boekema E.J., P. Glas & J.B. Hulscher (red.) 1983. Vogels van de provincie Groningen.
van den Brink H., J. Furda, J. van Klinken & K. van Scharenburg 1993. Vogelatlas van Groningen.
Cramp S. (red.) 1992. The Birds of the Western Palearctic, VI.
van Dijk A.J. & B.L.J. van Os 1982. Vogels van Drenthe.
van der Ploeg D.T.E., W. de Jong, M.J. Swart, J.A. de Vries, J.H.P. Westhof, A.G. Witteveen & B. van der Veen 1979. Vogels in Friesland, III.
Texeira R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels.

*Ernst Oosterveld
Topweer 7
9865 VD Opende*